

De què parlem quan parlem dels joves

Josep M. Lozano

1. Els joves: de propietaris del futur, a presoners del present
2. Els 60, o els joves que es pensaven que ho serien sempre
3. Els 70, o els joves que no van saber com fer-s'ho
4. Els 80, o els joves que es van trobar condemnats a ser-ho
5. La construcció social de la identitat juvenil
6. I ara què?

1. ELS JOVES: DE PROPIETARIS DEL FUTUR A PRESONERS DEL PRESENT

Els "joves" com a referents mitològics

En aquests papers miraré d'assajar una interpretació sobre la vida i miracles d'un dels personatges estel·lars de la nostra cultura i de la nostra vida social dels darrers anys: el Jove. Portem ja força anys en els quals els joves han estat una pedra de toc (i sovint "la" pedra de toc) en el que pertoca als mil i un problemes i reptes que s'han anat plantejant. Han estat uns anys en els quals gairebé tothom- persones i institucions- ha viscut immers en una veritable *obsessió juvenil*. Aquesta obsessió ha pres formes diverses. i, no cal dir-ho, no sempre ha estat protagonitzada pels mateixos joves. Més aviat tot el contrari.

Dit amb altres paraules: la joventut (o els joves) ha esdevingut un dels grans referents mitològics de la nostra cultura. Des de fa molts anys trobem els joves darrere de tots els grans problemes que preocupen l'opinió pública:

- l'atur, la crisi de valors , els moviments revolucionaris, l'addicció a les drogues il·legals, els moviments socials, la inseguretat ciutadana, el nivell i la qualitat de l'ensenyament, les activitats de temps lliure, l'anomenat consum cultural, etc.

Els joves han esdevingut un punt de referència inescapable del discurs públic, de l'institucional i dels mitjans de comunicació i, no cal dir-ho, de la publicitat. Però la seva omnipresència obsessiva com a referent social no ha estat només ideològica: al vol tant de la mitologia juvenil s'han construït infinitat de modes, productes, serveis i formes de vida i de comportar-se. És indescriptible el sentiment de vergonya o frustració amb què han viscut els qui no encaixaven o s'allunyaven del que en cada moment es vivia com a més típicament "juvenil".

Allò que no interessava als joves, automàticament se suposava que era d'un interès més que relatiu. Calia estar amatent al que els joves feien i deien perquè la seva paraula era la paraula dels (nous) déus. Una cosa que no fos atractiva per als joves era - no en dubtéssim pas- senyal indiscutible que no tenia futur. L'obsessió juvenil injectava en la nostra vida social una doble preocupació: la preocupació pels joves i la preocupació per ser com els joves.

El problema són els joves o la societat?

I els joves, què en deien de tot plegat? Bé, això ja és una altra història. Deixem-ho córrer, per ara. Perquè el que vull subratllar d'entrada és que:

- No ha existit cap mena de problema social amb els joves, ni cap mena de problema juvenil de la societat.

- En tot cas, problemes socials projectats i interioritzats en els joves: projecció i interiorització que, un cop conjuminades, feien que molts d'aquests problemes fossin "protagonitzats" pels joves i s'acabessin identificant amb ells.

- Ens trobem en una societat que ha viscut (o ha volgut viure) sota *el signe de la joventut*. D'aquesta manera ha condensat o projectat en els joves els grans problemes i reptes que la travessaven.

Dit altrament, la interpretació que a mi em sembla més plausible és la que sosté que, pròpiament, *no hi ha problemes o qüestions juvenils, sinó problemes socials que es reflecteixen o es condensen entre els joves*. Condensació i reflex, això sí, que sovint té en ells uns trets propis i específics, els quals es manifesten amb la seva pròpia especificitat entre els altres grups socials i/o generacionals. En qualsevol cas, però, cal dir d'entrada que *els joves no anticipen el futur; sinó que concentren les tensions del present*. Si la joventut ha estat, simultàniament, una edat de moda i una edat model, ho ha estat en el marc d'una societat que, de manera cada cop més accelerada, ha vist com se li feien miques a les mans els models dels

quals vivia que podia oferir i oferir-se.

La joventut «model» en el si de societats sense models (i sense models per oferir a la joventut)

Certament, els darrers anys han estat els anys de l'obsessió juvenil; els anys dels joves. Però no ho han estat per raons biològiques o demogràfiques (per bé que això ha estat inseparable d'un “boom” demogràfic), sinó per raons socials i culturals. És, doncs, decisiu no caure en la trampa de parlar del «problema juvenil”, sinó d'afrontar els problemes que (se suposa que) plantegen els joves. Problemes que són reflex - de vegades mirall, de vegades retrat, sovint caricatura- de problemes que comparteixen amb altres generacions... i sovint, com a problemes d'algunes institucions envers els joves.

Això' resulta punyent quan hom llegeix materials que es presenten com a elaborats “pels joves” o significatius de la seva realitat (i que, per cert, solen respondre a l'activitat d'un sector més aviat migradet de la població juvenil).

Per prendre un parell d'exemples rellevants entre nosaltres: si mirem els índexs tant dels treballs elaborats arran de l'Any Internacional de la Joventut com de la “Carta de la Joventut Catalana” podem treure almenys una conclusió clara: *els problemes o les preocupacions dels joves no són problemes o preocupacions juvenils, els problemes o preocupacions dels joves no ho són només dels joves.*

Arribats en aquest punt, resulta indispensable afegir que, si una cosa caracteritza la realitat juvenil, és la seva diversitat i la seva pluralitat. Encara que només sigui per higiene, hauríem de deixar de parlar de la *Joventut* (i, per tant, dels “seus” suposats defectes i virtuts) i parlar dels joves, com una manera modesta de reconèixer lingüísticament la pluralitat de formes de vida que podem trobar entre la població juvenil... com entre tota la població. Això és difícil, puix que els darrers anys ens hem habituat a percebre els joves des d'un model paradigmàtic del que és “ser jove” i del que ha de ser un jove model.

Segurament que no deuen ser simples els processos pels quals *unes formes de vida presents entre els joves s'eleva a la categoria de representar allò que és més típicament juvenil*. Això no ens priva, però, d'assajar-ne aproximacions.

Ni que sigui perquè aquestes aproximacions es poden fer amb la intenció manifesta de rastrejar algunes de les herències que avui encara perduren en la percepció social d'aquests personatges que han tingut el dubtós honor de protagonitzar la vida pública del darrer terç del segle vint. Herències que, com una mena d'estrats progressivament superposats, perfilen els successius retrats-robot que s'han anat utilitzant per a localitzar El Jove entre els joves. més, l'atenció que susciten no ve motivada pel devot encaterinament de *saber què fan*, sinó per la *inquietud de saber què en fem*.

D'aquesta manera l'actitud dominant implícita continua sent la devoció pels joves suposadament militants (que són bàsicament joves organitzats i vinculats a altres organitzacions i institucions) i que, per això mateix, són tractats amb una cura exquisida... sobretot si hom té en compte que són un percentatge diguem-ne - per ser generosos- mínuscul de la població juvenil.

1, en el que pertoca a la resta, l'actitud implícita sembla ser: atès que es desinteressen, *vegem què els pot interessar* i fem tot el que puguem fer per tal d'interessar-los (de vegades qualsevol cosa a qualsevol preu). El que sigui, però almenys que no passin. Perquè “que no passin» ja es un triomf, i com a tal és vist per part dels qui s'ocupen i es preocupen pels joves. De no reprimir-los per que puguin ser màximament, a facilitar-los i acceptar-los el que sigui per tal que no deixin de ser mínimament... i no ens deixin, és dar.

2. ELS 60, O ELS JOVES QUE ES PENSAVEN QUE HO SERIEN SEMPRE

A l'hora de fer consideracions d'aquesta mena resulta inevitable caure en la convenció de fer perioditzacions que ens ajudin a ordenar les herències de les quals vivim. Fer-ho per dècades és una convenció que ens pot ajudar a situar els accents, si no caiem en la rigidesa de creure que les tendències culturals canvien amb el pas dels anys com canviem les monedes en passar una duana.

Per bé que l'aparició cultural dels joves com a tals és paral·lela al començament de la industrialització, els joves eclosionen com a subjectes de problemes i subjectes problemàtics en les societats plenament industrialitzades. Aquesta eclosió va prenent forma al llarg de la primera meitat del segle vint, però esclata específicament - i emblemàticament- al llarg dels 60.

La *dècada prodigiosa* és una dècada "juvenil" i protagonitzada pels joves. Dècada de gran creixement econòmic (alguns afirmen que el més gran que ha tingut mai la humanitat), i dècada que comença amb canvis ideològics i institucionals que foren viscuts com a bandera de noves esperances:

- Expectatives (i triomfs) revolucionàries, noves fronteres, aggiornamentos, crítica al "culte a la personalitat"

- ... i presentació en societat dels joves nascuts després de la II Guerra Mundial.

Joves que comencen a estar molts anys junts - i cada cop més massivament- en escoles i universitats; que veuen com les "primaveres" que es van anunciant es marceixen ràpidament. La desaparició de símbols com Joan XXIII, J.F. Kennedy o N. Krushev és també un símbol de la resistència al canvi que tenen les ideologies i les institucions dominants.

Mentrestant, però, els canvis en les condicions materials de vida modifiquen les expectatives i les demandes socials, i una nova moral comença a imposar-se en la pràctica abans de ser sistematitzada ideològicament.

El 1968 una culminació frustrada

En aquest retrat-robot, el 68 és la culminació *frustrada* d'una dinàmica que mostrava la necessitat de nous paràmetres culturals i de noves formes de vida, més enllà de transformacions econòmiques o polítiques. Era una dinàmica protagonitzada bàsicament per joves urbans, d'una societat cada cop més pròspera i benestant, de classe mitjana i amb estudis mitjans o superiors, socialitzats enmig d'un creixent (o, com a mínim, d'un major) benestar, que plantejaven la possibilitat d'instaurar nous estils de vida i pautes de conducta diferents, i un repartiment alternatiu del poder social (i no només del polític).

La *confrontació fou bàsicament cultural*, i per això desbordà ràpidament les estructures institucionals i ideològiques, cada cop més identificades amb la por o amb la resistència al canvi i preocupades per a adaptar-se sense renunciar a la seva quota de poder. Institucions que semblaven tenir com a llibre de capçalera més aviat *Il gattopardo* que no pas *Il principe*.

Al canvi demogràfic, doncs, es superposà el canvi econòmic, cultural i social, i tot plegat cristal·litzà en conflicte generacional de grans magnituds.

Entre nosaltres, aquestes referències es veien reforçades -i fins i tot magnificades- pel fet que es veien més perseguides per un règim que, simultàniament, propiciava una certa versió del creixement econòmic i un refús agressiu de tot allò que apuntava a una modificació de l'ordre que havia establert impositivament.

El canvi social identificat amb allò que diuen els joves

En aquest context de canvi cada cop més accelerat, el discurs tradicional sobre els joves va esdevenir ràpidament obsolet. Ja no es podia veure el jove (i viure la pròpia joventut) sota els paràmetres del sacrifici i de la preparació per a un futur, entès com l'entrada en unes formes de vida ja bàsicament establertes. *Els joves* (alguns, és clar) *apareixien com a portadors del canvi social* i vinculats a ell, de manera que hom acaba identificant el canvi social amb allò que diuen i fan els joves (cosa que ve reforçada per la difusió indiscriminada que en fan els mitjans de comunicació). El futur ja no cal esperar-lo, perquè l'estem fent i el volem ara, en el present i, per tant, cada cop més, l'horitzó social - i, per descomptat, el dels joves- no és l'orientació a reservar-se i invertir (en formació, relacions, etc.) de cara al futur, sinó l'orientació a "realitzar-se" en el present.

El canvi s'orientava no només a canviar el món o les estructures de poder, sinó que pretenia anar més enllà: calia canviar la vida, segons que es deia, (després fou la vida que va anar canviant molts d'aquests joves). La vida i la pràctica quotidianes van passar a ser vistes com el "lloc" de les transformacions revolucionàries. L'aspiració al canvi, doncs, abastava tots els ordres de la vida. Per tant, les ideologies i les institucions que fins a aquell moment havien pretès ordenar el món i la vida es veien *contestades* i desbordades. Esclata l'actitud contracultural (que més aviat és una actitud que fa cultura a la contra) la qual esdevé una clau d'interpretació de propostes, situacions i conflictes molt diferents i fins i tot contradictoris entre si.

Aquest dinamisme de canvi fa que es considerin típicament juvenils (o típics de la revolta juvenil) valors i actituds que també assumeixen progressivament altres grups socials i, fins i tot, valors i actituds que posa en circulació o potencia entre els joves gent que no ho és pas.

Emergeixen nous valors personals i col·lectius

Valors que es presenten com a aspiració i com a crítica als ja establerts i que es proposen a les Institucions (a la família, l'escola, l'església o els partits). Valors personals d'autonomia, creativitat, autenticitat, realització... Valors col·lectius de contestació, crítica al poder, contracultura, noves solidaritats, no-violència... *I es fa dels joves els portadors socials d'aquests "nous" valors que ho havien de "renovar" tot.* Arreu apareixien una "nova" esquerra, església, pedagogia, parella, fins i tot matemàtiques!... Una gran eclosió que afectava gent ben diversa, però que prenia com a referència els joves (és a dir, determinats joves).

En una ràpida operació, hom identifica allò que és bo amb allò que és nou. Allò que és nou amb allò que és jove. I, així, *"els joves" passen a encarnar el bé social, entès com a canvi social.* Res d'estrany que s'acabés plantejant si els joves eren una nova classe i els nous subjectes revolucionaris. Al final, ens trobem que "la joventut" deixa de ser un lloc de pas i comença a ser un punt d'arribada o un referent últim: els joves són el futur, ells ens el mostren. El que la societat arribarà a ser ja ho tenim davant dels nostres ulls, en els joves.

El model de jove"

D'aquesta manera, tancant el cercle, *no només el jove esdevé model, sinó que es basteix el model de jove.* Es construeix la imatge del que *ha de ser un jove que sigui "autènticament" jove:* crític, radical, amb iniciativa, desinteressat, sense sotmetre's a les institucions, creatiu, innovador de patrons culturals i no repetitiu, orientat a la utopia, independent de pares i educadors, etc., etc.

Com a complement apareix una nova *actitud correcta* de situar-se davant aquest Jove model. En la mesura que els joves representen la superació d'una societat eminentment

«repressiva", es tracta d'evitar-los, al màxim possible, tota mena de traumes, frustracions, repressions o impositcions. Així, el problema i la preocupació central envers els joves és evitar les repressions de tot ordre (política, moral, sexual, familiar, educativa, etc.) en la creença que d'aquest alliberament (entès com a superació o supressió de la repressió) emergirà, de manera gairebé automàtica, tot allò de bo i de nou que els joves porten i anuncien. I, així, haurem fet que el futur arribi.

Res d'estrany que, des de fa uns quants anys, totes les crítiques, preocupacions o lamentacions que hom expressa sobre els joves, si alguna cosa tenen en comú, és aquesta: s'han allunyat d'aquell model. No són crítics, no tenen iniciativa, viuen lligats als pares, són pragmàtics... i així podríem seguir "ad nauseam». I per què un jove s'ha de correspondre amb aquest patró? Per què, si no és així, alguns el consideren un jove deteriorat, de segon ordre, malmès o, fins i tot, manipulat? Per què aquest perfil només és desitjable (o rebutjable) entre els joves?

3. ELS 70, O ELS JOVES QUE NO VAN SABER COM SER-HO

I ara pla, que el futur va arribar. Però quan ho va fer, ja no era el que havia estat. Molts dels plantejaments anteriors s'havien fet des de la confiança implícita - si més no a l'Occident desenvolupat- que l'abundància material no deixaria d'augmentar. Res d'estrany, doncs, que en el fons es cregués que la prosperitat estava gairebé garantida definitivament i que els canvis socials havien de ser de valors que "humanitzessin" la vida i les institucions de la societat opulenta. Per això era possible un constant exercici d'ampliació dels horitzons mentals i de les experiències vitals.

De l'utopia al consens

Això, que va començar a fer fallida a començaments dels 70, va trigar més a afectar-nos a nosaltres pel fet que les nostres energies socials es van dedicar a la transició política.

D'aquesta manera, les mobilitzacions durant la fi del règim de vegades es veien bàsicament protagonitzades per joves i pels que començaven a deixar de ser-ho. En tot cas, vàrem assistir a una veritable multiplicació d'iniciatives, actes i aparicions d'associacions juvenils. Fins i tot hi va haver reivindicacions que afectaven directament els joves (com la que es referia a la majoria d'edat).

Però aquell moment inicial de vida accelerada, on es va viure el desig al màxim perquè tothom podia projectar en un canvi incert la realització dels seus desigs, va acabar amb la difusió de forts sentiments de frustració i amb el descobriment sobtat que una nova realitat (La Crisi) havia pres possessió de nosaltres i de les nostres vides.

La dècada acaba amb eleccions, i amb un procés de *reinstitutionalització* que, a més, es fa *en nom del consens*, i no de *la utopia*. Per això, quan de cop i volta comencen a aparèixer com els bolets regidories, consells i direccions de Joventut, els paràmetres dominants de comprensió del fet juvenil han mutat notablement. Una generació relativament "jove" ocupa el poder i és ocupada per ell, potser sense haver tingut gaire temps de pensar què en faria. En tot cas, aquest simple fet biogràfic fa ineludible creure que aquesta ocupació durarà força temps, i posa en quarantena la creença en un proper "relleu generacional"¹.

Diferència entre "desitjar, imaginar..." i "gestionar"

Sigui com sigui, aquest context de crisi creixent - sobretot econòmica!- i el sobtat descobriment de la diferència que hi ha entre *somiar, desitjar, imaginar o viure a la contra*, d'una banda, i de l'altra *gestionar, negociar, harmonitzar interessos en conflicte o descobrir que no hi ha recursos per a tot i tothom*, fa que canviïn ràpidament els esquemes perceptius de la realitat.

Dos nous referents apareixen com a senyals d'identitat: el **Desencant** i el **Passotisme**. Per bé que estan interrelacionats, hi ha diferències entre ells, i potser la més significativa és que el passotisme s'atribueix molt més específicament als joves.

Pròpiament, tant estar encantat com desencantat són més aviat estats d'ànim i maneres de sentir que no pas idees o cosmovisions. Nogensmenys, són maneres de sentir que fàcilment es tematitzen com a idees i passen a ser claus de comprensió de la realitat i legitimacions de renúncies o modificacions en els comportaments i les orientacions vitals.

¹ Val a dir, de passada, que ocupa el poder polític i cultural; i potser això explica que ara, amorosida la crisi econòmica, els nous joves-model es mostrin com a lluitadors per una parcel·la de poder que els posteriors van oblidar: l'econòmic.

El desencant és la desvinculació vital envers allò que atreia o mobilitzava en el camp social o polític, sovint a causa d'accions o situacions que neguen o desmenteixen allò que prèviament s'havia viscut com a encisador o captivador. Si hom va definir les revoltes del 68 com la presa de la paraula, el desencant és el resultat d'establir una relació operativa (i no verbal o imaginativa) amb al poder i de comparar-les o confrontar-les com si estiguessin al mateix nivell.

Però sense ignorar mai que el desencant pressuposa haver estat encantat d'una manera o altra; els temps no eren, encara, propicis per a una revetlla postmoderna al voltant de la foguera dels encantadors. Més aviat es tractava de “prendre postura” davant del desencant, així per a combatre'l com per a comprendre'l com a porta de pas a una nova etapa.

“Acords, pactes” i “...renúncies”: el Desencant

El *desencant* es formula davant l'opinió pública quan l'elaboració de la Constitució i l'establiment de mesures per a superar la crisi econòmica van “exigir” acords i pactes, sovint secrets, i també renúncies. La lògica del pacte entre nuclis dirigents exigia un procés creixent de desmobilització de tot allò i tots aquells que la podien pertorbar.

Desencant provocat en comprovar que moltes de les coses que havien configurat la dinàmica de participació, pressió i mobilització resultaven ara molestes, supèrflues o “poc realistes”. En quedaren afectats tots aquells que no volien renunciar-hi i que es veien empesos o obligats a fer-ho per part dels qui, fins feia molt poc, havien compartit el mateix llenguatge. *El desencant no afecta el nucli de tothom, sinó el d'aquells per als quals l'orientació social o política és nuclear.*

Tot i això provoca la ràpida difusió d'un sentiment de distanciament i desinterès envers les possibilitats d'incidir en la vida política i social. Distanciament i desinterès acompanyats, no ho oblidem, de sentiments de frustració i/o impotència. En tot cas, però, el desencant esdevé un calaix de sastre que permet donar un nom comú a situacions i plantejaments molt diversos i heterogenis, sense oblidar que el que per a uns era causa de desencant, per a altres era causa de satisfacció.

El que per a uns va ser una manera emocional de viure la transició (i de fer la pròpia transició personal) per a altres fou un estadi o una manera de viure. I, al darrere de tot plegat, diverses maneres de viure i pensar la relació i la distància que hi ha entre desig i compliment del desig. (Que, per cert, es narraven de manera gairebé indiferenciada quan l'única cosa que es prenia o s'havia de prendre era la paraula, no el poder o l'exercici de responsabilitats).

No fou res estrany que, paulatinament, quan es considerava o s'expressava allò que semblava més paradigmàticament juvenil, hom arribés més o menys inconscientment a la conclusió que *se sabia com “havien de ser” els joves però, en la practica, no se sabia com podien ser-ho.* I així es va acabar percebent els joves des de la clau del “passotisme”.

El desencant, una mena de presa de consciència de la transició

Però abans d'arribar als passotes, cal insistir que el desencant va acabar essent una mena de presa de consciència de la transició. Entre altres coses, perquè molta gent volia el “canvi”, però cadascú en tenia bàsicament una representació mental o vital. La campanya electoral que va portar el PSOE al govern va ser l'últim avatar d'aquesta transició.

Tanta preocupació per la desestabilització política no va anar acompanyada per una mínima atenció a aquesta desestabilització cultural. De manera que afrontar la reconstrucció de perspectives socials i culturals es va fer mitjançant un pragmàtic assaig i error, mentre es pensava a partir de models i expectatives heretats. *Hi havia una fuga*

pragmàtica cap a endavant que es pensava i s'analitzava mirant enrera, de manera que el desencant i la posició que es prenia respecte a ell va esdevenir una de les formes dominants de reagrupació ideològica.

Amb la peculiaritat no gens menyspreable que la política i l'economia s'havien alliberat de tot judici ideològic i, en tots els sentits de l'expressió, es van *desmoralitzar* definitivament. L'energia vital així alliberada es va començar a canalitzar cap a espais i pràctiques socials - ben diversos, la ramificació dels quals arriba fins avui i ara no podem analitzar: el consumisme com a compulsió compensatòria, l'ascens i la salvació social per la via de l'èxit econòmic, la diversitat dels moviments socials, la religiositat personalitzada vorejant sovint el sectarisme, la recuperació de l'individualisme possessiu, un cert narcisisme agorafòbic, i el que cadascú hi vulgui afegir, que la llista pot ser inacabable.

El passotisme

Però no correm tant, perquè, pel que fa al que a nosaltres ens interessa ara, hem de parar esment al fet que es va establir i consolidar el binomi desencís-passotisme.

El *desencís* és aquella actitud vital de desconnectar-se davant allò que atreia i/o mobilitzava. L'experimenten molts dels que ja comencen a ser ex-joves. Pleguen, se'n van a tenir cura del "foc sagrat" a les seves reserves o s'adapten i reorienten, sigui de manera exclusivament pragmàtica, sigui (re)construint noves referències.

El *passotisme* representa una afirmació negativa: deixo de jugar; me'n desentenc; sóc aquí, però en trànsit cap a ves a saber on i no cap a res del que hi ha². Hom diu que passa quan no pot entrar en el joc (social) perquè no té cap basa per fer-ho o perquè ja no té ganes de jugar. Hom "passa" en el sentit que "transita" per la vida com ho fa pels aeroports: sabent que són llocs de pas i que res no el vincula establement al que allà s'esdevé, amb la diferència que, ara, a més, ja no sap on va.

El desencant, barrejat amb la desorientació vital i agreujat per una crisi econòmica que aleshores ja ho tenallava tot, va fer el seu fet. El desencant com a desvinculació i progressiu distanciament i, per tant i com a conseqüència, el fet de "passar" com una forma d'afirmar-se i d'identificar-se des de la negació i el rebuig a la realitat dominant:

El que feia pocs anys s'havia realitzat com a mobilització social, ara es realitza com a desmobilització, i aquesta desmobilització acaba esdevenint una identitat vital.

Aquesta identitat va configurar el pas de la desmobilització social a la renúncia de relacions actives amb l'entorn. Determinat desinterès ràpidament va ser traduït com a no-interès, i el "jo passo de" ràpidament va esdevenir un "jo sóc (o tu ets) un passota", de manera que, en pocs anys, el que va començar a ser un procés de socialització entès com a transició cap al passotisme es va convertir en un procés de socialització en el marc del passotisme.

El passotisme i els joves

Evidentment, ni el desencant va afectar tothom (ni tothom de la mateixa manera), ni passar fou l'actitud habitual o dominant entre els joves. Però sí que el passotisme va esdevenir el paràmetre per a valorar el comportament i les actituds juvenils. Ser passota o no ser-ho es converteix en un element clau per a comprendre i identificar els joves, i s'acaba presentant, curiosament, com si fos una mena d'opció i no (o, com a mínim, també) una forma d'impotència induïda.

Aquesta opció, no cal dir-ho, és qüestionada o condemnada quan hom parla dels joves o s'hi relaciona. *Bàsicament perquè es continua considerant que el jove ideal ha de ser el jove*

² No és fins més tard que "passar" significa allò que és excessiu: quina passada!

militant: els passotes són asocials, fan el joc a la dreta (?), s'allunyen de les institucions i ens portaran a una societat desarticulada. El passotisme es percep com una actitud típicament juvenil i se sol tractar sense prendre en consideració els fets de l'entorn que l'han provocat: l'important és que hom no sigui passota. Els joves comencen a preocupar³ i, cada cop més, l'atenció que susciten no ve motivada pel devot encaterinament de *saber què fan*, sinó per la *inquietud de saber què en fem*.

D'aquesta manera l'actitud dominant implícita continua sent la devoció pels joves suposadament militants (que són bàsicament joves organitzats i vinculats a altres organitzacions i institucions) i que, per això mateix, són tractats amb una cura exquisida... sobretot si hom té en compte que són un percentatge diguem-ne - per ser generosos- minúscul de la població juvenil.

I, en el que pertoca a la resta, l'actitud implícita sembla ser: atès que es desinteressen, *vegem què els pot interessar* i fem tot el que puguem fer per tal d'interessar-los (de vegades qualsevol cosa a qualsevol preu). El que sigui, però almenys que no passin. Perquè “que no passin” ja és un triomf, i com a tal és vist per part dels qui s'ocupen i es preocupen pels joves. De no reprimir-los per què puguin ser màximament, a facilitar-los i acceptar-los el que sigui per tal que no deixin de ser mínimament... i no ens deixin, és dar.

³ Sobretot els departaments i les institucions creats a causa d'aquesta preocupació, i que solen estar sota la responsabilitat d'ex-dirigents juvenils de l'etapa anterior.

4. ELS 80, O ELS JOVES QUE ES VAN TROBAR CONDEMNATS A SER-HO

En el pas dels 70 als 80 un terme va passar a ser la clau per a explicar-ho tot: *la crisi*. Potser l'única cosa que no va entrar en crisi va ser la mateixa idea de crisi. Per bé que el primer cop fou el 1973 amb la del petroli, la sensació d'esgotament es va generalitzar uns quants anys més tard.

Des d'aleshores, hi ha res que no s'hagi analitzat bàsicament en aquests termes?: l'Estat del Benestar, els valors, l'associacionisme, els partits polítics, l'església, la família, la cançó... de tot se n'ha parlat anteposant-hi la referència "crisi de".

Tanmateix, el substrat últim i, alhora, la seva visualització més punyent es varen produir en el camp econòmic amb el creixement galopant de l'atur. El futur va desaparèixer del mapa com a possibilitat i es va viure sota clau d'amenaça (nuclear, ecològica, econòmica...). Ja n'hi havia prou si les coses no empitjoraven.

De discutir sobre “models de societat” a viure en “societats sense model”

En aquells moments ja ho deien els que saben el que passa abans que ningú; ara, però, ja ho sabem tots: la cosa anava de Postmodernitat.

En el principi fou la crisi de models i la sensació d'haver arribat a una cruïlla de carrerons sense sortida. La desconfiança envers els models econòmics, polítics i culturals esdevingué moneda de canvi. Es va passar ràpidament de discutir sobre models de societat a viure en societats sense models. Els portadors institucionals d'esperança esgotaven el seu discurs i cadascú se la campava com podia davant d'un futur percebut com a amenaça. La “inseguretat ciutadana” no era només una qüestió vial, era una qüestió vital que es formulava com a crisi econòmica i crisi de valors.

No cal dir que això colpejava fortament els joves. I més si tenim present que eren generacions quantitativament més nombroses que les precedents i que les que els havien de seguir. En aquest sentit sí que estaven veritablement “penjats”. Els qui havien de prendre la paraula van acabar perdent fins i tot la paraula. Hi va haver qui, després d'analitzar el seu argot, qualificà els joves de “retardats verbals”. (A qui ho va fer potser no li faltava raó però, altre cop, per què només els joves?; és que per ventura no tenim la televisió plena de “jo diria”, “a nivell de”, “temes”, “posicionanents”, “d'alguna manera” i d'altres exquisiteses verbals?).

De protagonistes de la història a protagonistes de la publicitat

Els joves van deixar de ser els protagonistes de la història per passar a ser-ho de la publicitat. Només tenien un protagonisme positiu en el ghetto àudio-visual com a referència idealitzada per als qui no ho eren. Els joves no podien tenir protagonisme:

- político-social (el canvi en aquest terreny ja estava donat i beneït, i els qui s'hi havien instal·lat ho havien fet de manera estable);
- ni laboral (no hi havia feina);
- ni cultural (ja no es pensava la possibilitat de cap mena d’alternatives”).

La primacia la va anar adquirint una certa experiència del “jo” desarticulat per manca d'articulacions, i l'individualisme, amb l'inevitable prefix “neo”, que va començar com una reacció pragmàtica acabà esdevenint una proposta il·lustrada i racional, l'única possible i sensata, segons que diuen ara.

Els publicistes no només ens anunciaven que havia arribat la primavera, també ens deien com n'era, de gran, ser jove. De debò? Per als joves la cultura de la crisi va ser, sobretot,

la cultura de l'atur. Estrafent Sartre, podríem dir que *el jove es trobava condemnat a ser jove*, segons que revelava la jaculatoria de rel estadística: un de cada dos aturats era jove, un de cada dos joves estava en atur. Estava? No només això: "era" un aturat.

L'atur, culturalment, esdevenia un horitzó mental i personal i configurava un nou sentiment tràgic de la vida en el marc de l'encara predominant "cultura del treball" que amarava la vida de molts joves, ja fossin estudiants, treballadors o aturats. Per bé que els especialistes estudiosos de l'atur (una de les noves professions de l'època) ens avisessin que tot apuntava vers un canvi de la funció i la valoració socials del treball, per als joves el treball continuava sent una referència indefugible, ni que fos instrumentalment.

El jove fou el Sísif dels temps postmoderns que començaven, sota el pes de la seva joventut perpetuada socialment o, com ja s'havia dit, sota la seva "adolescència forçosa". Els qui feien discursos i articles podien continuar impunement dient que eren el futur, però ara la frase volia dir una cosa ben diferent: era una manera elegant de subratllar que no tenien present. Òbviament, això no era el que vivien tots, però era el rerafons comú. Ni es podien preparar per al dia de demà els qui tenien sensació que només els esperava l'etern retorn del present; ni els podia estimular la voluntat de la "feia ben feta" quan l'important -simplement- era tenir feina; ni els podia mobilitzar cap projecte de canvi social, quan ja se sabia des de sempre que això era cosa dels treballadors. Els joves com a col·lectiu van passar a representar la consciència desgraciada de l'època, sobretot davant dels seus pares i educadors... *que eren els que havien estat joves entre 1965 i 1975*.

Els "nous" moviments socials de tarannà més aviat "apocalíptic"

Paradoxalment, durant tot aquest temps s'havien aconseguit la gran majoria de les reivindicacions més específicament juvenils dels 70. S'havien incrementat els pressupostos públics i el patrimoni al servei de la joventut, l'oferta d'associacions i activitats per a joves era molt més rica i variada, la possibilitat de presència institucional s'havia reconegut i formalitzat, i en canvi la inserció dels joves en la societat es vivia com un problema de primera magnitud. No fa gaires anys, tenir el que ara tenim, pel que fa a ofertes i serveis per als joves, es considerava una utopia; ara no cal dir-ho- es considerava insuficient i, a sobre, obvi o mancat d'interès. En el paradigma dels joves de l'època, el passat no és cosa seva i el present no els interessa (gaire). Com deia una "pintada": "vive de tus padres hasta que puedas vivir de tus hijos". Quin passotisme, oi? Potser sí. Però, en tot cas, més que passotisme.

1. El paradigma apocalíptic

Ja hem dit que, immediatament abans de la Postmodernitat, s'estava vivint sota el paradigma apocalíptic. Sentir-se amenaçat o en perill - personalment o col·lectiva- era una manera dominant de viure el present (des)orientat vers el futur. Ja n'hi havia prou sí les coses no empitjoraven.

El tarannà dels "nous" moviments socials tenia també un fort component defensiu: evitem l'apocalipsi nuclear o l'anihilament del planeta... del qual formem part; o, per exemple, l'activisme creixent dels joves nacionalistes conscients de ser membres de nacions ocupades i encerclades pels seus adversaris.

Aquí els joves van ser també "portadors socials" de les amenaces col·lectives. No pas sota la forma d'un moviment juvenil específic ni aplegats al voltant de reivindicacions juvenils. Sinó sent presents de manera molt visible - però sense cap protagonisme "separat"- en les mobilitzacions d'aquests moviments socials.

Moviments dels quals es deia - i es diu- que són especialment atractius per als joves. Cosa ben certa si no s'oblida que altres activitats i comportaments. certament menys prestigis

ideològicament. els mobilitzen tant o més

2. *El paradigma de l'amenaça.*

Però, sobretot, els joves passen a ser vistos sota el paradigma de l'amenaça, cosa que es pot constatar atenent a dos indicadors complementaris: les informacions i les enquestes a la joventut.

a) El *protagonisme informatiu* dels joves els presentava com una font potencial i constant de perills; o, correlativament, com un ésser contínuament envoltat de perills i amenaces.

Quins temes s'associaven amb els joves? La droga, les sectes, el fracàs escolar, l'atur, la delinqüència "juvenil"... Un bon cas, aquest darrer: per què no una delinqüència adulta, masculina o baixeta, posem per cas? És que eren molt més delictius els joves que els adults, els mascles o els baixets? És clar que ja ens ho anunciaven les pantalles del cinema, abans eren "rebeldes sin causa" i ara "perros callejeros". El jove era una font potencial de desordre i pertorbació social: quan milers de joves es reunien en un anomenat Aplec de l'Esperit cercant signes d'esperança, els diaris ni en parlaven; però, simultàniament, eren un titular destacat tres joves que havien maltractat una anciana per robar-li quatre quartos.

b) I de les *enquestes de joventut* què? No cal dir que una de les activitats preferides dels departaments de les institucions públiques així que tenien un xic de volada era fer una enquesta sobre la joventut del seu territori. Així demostraven que se'n preocupaven i mostraven a l'opinió pública com eren els seus joves.

Aquestes enquestes, per cert, potser sí que ens deien alguna cosa sobre com "eren" els joves. Però el que és segur és que *també* ens deien quines eren les preocupacions (o les obsessions) de l'investigador envers els joves i com ell contribuïa a construir-ne el perfil. De manera que ens anàvem atipant de dades sobre quines eren les actituds i les valoracions dels joves envers les institucions de les quals s'allunyaven (partits, sindicats, esglésies, escoles...) i sobre els comportaments i les preferències dels joves en el que pertoca al temps fora del control institucional.

Així es va produint un decantament ambiental: *el màxim que es pot esperar d'un jove no és que "sigui"; sinó que "no sigui"*. Pares, educadors i responsables orienten els seus esforços i les seves preocupacions a evitar que els joves siguin drogaaddictes, aturats, fracassats escolars o marginats. La marginalitat assolida o evitada esdevé una clau de lectura dominant i un model de referència, de manera que, si això s'evita, ja és un èxit; cosa que convergeix en exitoses, suportables o acceptables formes de vida i de comportament que, com a mínim, mereixerien ser discutides. Si la situació no és desastrosa, la reacció és de conformisme davant el que el/la jove és... perquè sempre podria ser pitjor.

S'havia passat de la creença que eren *font de les més altes exigències* a la creença que *qualsevol exigència envers ells podria ser més perjudicial que cap altra cosa* perquè podria provocar la ruptura d'un equilibri més que inestable.

5. LA CONSTRUCCIÓ SOCIAL DE LA IDENTITAT JUVENIL

En la construcció social de la identitat juvenil passa una cosa molt semblant a la que s'esdevé en la construcció de la identitat personal.

La identitat es redueix a uns quants trets característics, que permeten que les persones i els grups es reconeixin a si mateixos i siguin reconeguts pels altres, en un procés inacabable d'interacció personal i social. Evidentment, en la vida de les persones i dels grups hi ha molts altres trets rellevants i, sobretot, els és possible desenvolupar o activar capacitats no reconegudes en els trets bàsics de la identitat.

Quan la «caricatura» és entesa com a «retrat»

En tot cas, si hi són, sovint es fan remetre o queden absorbits pels paradigmes que, en un moment donat, esdevenen el punt de referència des del qual les persones i els grups són jutjats i reconeguts. Gràcies a això, paradoxalment, cadascú “és com és”, en aquest procés que, inevitablement, a base de subratllar determinats trets il·lumina la realitat a canvi de deixar una colla d'elements difuminats o perduts en les ombres. No es pot il·luminar sense crear ombres, de manera que el que veiem té base “objectiva”, però no és “tota” la realitat. El mal és quan la manera dominant de fer llum no ens ajuda a veure-hi clar.

Així, en una estratificació acumulativa, el *Militant/Compromès*, el *Passota* i l'*Amenaçador/Amenaçat* han estat elevats a la categoria de clau de comprensió de la realitat juvenil.

La qual cosa ha permès reduir molt més de l'imprescindible el pluralisme de formes de vida presents entre els joves als trets bàsics de cada moment. I *ni tots els joves s'hi reflectien, ni tot en els joves s'hi corresponia*, però així s'ha anat tirant de veta.

Aquests subratllats en molts moments han estat útils com a principi heurístic, en la mesura que feien adonar-se de trets rellevants. Però quan la caricatura es presenta o es viu com a retrat, fa passar bou per bèstia grossa i provoca dues distorsions de gruix. Absolutitza determinats trets com a definició “objectiva” i separa socialment els joves sota la pretesa caracterització d'una subcultura juvenil, de manera que *es percep el que és un procés de transició projectant-hi una identitat tancada i autosuficient, i es defineix des d'ella, de manera que “ser jove”, paradoxalment, acaba sent un final de trajecte o un fet diferencial*.

Pensar el futur a través dels joves?

Al darrere de tot plegat, la funesta mania, no de pensar com es deia abans, sinó d'establir lligams indissociables entre joventut i futur. *I així es consolida l'hàbit de pensar el futur a través dels joves i els joves a través de les imatges que ens fem del futur*. Hàbit indissociable de la creença –esperançada o angoixada, depèn– que de la descripció dels joves d'avui podem deduir el futur social que ens espera (cosa que es tradueix, per exemple, en la neurosi d'identificar el futur d'una institució o entitat amb la capacitat que tenen d'atreure els joves). Fins al punt que “construir el futur” sovint consisteix a potenciar allò de millor que “veiem” en els joves i evitar allò de pitjor. Però això que “veiem” és inseparable dels futurs que imaginem. La cançó de l'enfadós, vaja. Però pensem per exemple en les successives qüestions estel·lars en l'àmbit educatiu, des de la sexualitat fins a la informàtica, passant pel temps lliure.

Els joves han servit molt més del que seria desitjable per controlar, projectar i condensar les incerteses i les esperances personals i socials. De manera que ha estat mitjançant els joves com s'han viscut i projectat vers el futur els problemes del present. El fet que la joventut sigui en les nostres societats un procés psicosocial diferenciable explica que hi hagi entre els joves un més o menys vague "aire de família"; però cal explicar també perquè el "factor psico" es magnifica generacionalment, de manera que absorbeix el "factor social". I així problemes comuns viscuts en situacions específiques esdevenen separats i específics dels joves. Però, és clar, és impossible afrontar reptes comuns quan es parteix del supòsit que els joves viuen immersos en el que *només* es defineix com una cultura juvenil i que, per tant, s'estableix el principi que els diversos grups d'edat poden estar junts i conviure -i fins i tot poden aspirar a "comprendre's" mutuament-. Però no tenen res a dir-se.

6. I ARA QUÈ?

Ara ja no es tracta de començar amb una -pretesa- *anàlisi objectiva* de com són els joves. Es tracta de veure fins a quin punt el bigarrat mosaic juvenil revela un cert aire de família. Un *aire* que no es pot resumir ni categoritzar, però a partir del qual es pot pensar. Aire de família que revela alguns dels reptes socials dominants avui i que han de generar *respostes en tots els àmbits socials, si és que volem que hi hagi respostes també en l'àmbit juvenil*.

I no només perquè ens “preocupen” els joves, sinó perquè compartim determinats interrogants que volem afrontar en un diàleg social on cadascú es deixi afectar i modificar per les percepcions de l'altre, en lloc de combatre per fer hegemònic el propi discurs o per garantir-li un espai propi reservat.

En aquest punt, sí que voldria continuar essent bel·ligerant. Crec que s'ha produït un canvi prou important, que afecta l'aire de família dels joves; canvi que encara no ha estat assumit pel que fa a la manera com s'aborden les relacions amb els joves i a la manera com són percebuts. Curiosament, *la tendència a creure que els problemes dels joves són només problemes juvenils bloqueja l'autoreflexió i facilita que sempre “s'arribi tard”*.

Quin és aquest aire de família?

A la meua manera de veure, i simplificant-ho molt, el següent:

- Hem passat d'unes generacions de joves que tenien o havien tingut com a problema central la repressió (política, sexual, moral, familiar, educativa...), a unes generacions que tenen com a problema central la identitat.

- I el mal és que encara se'ls tracta, analitza o pretén educar com si la qüestió central fos la repressió, sigui per a superar-la, sigui per a evitar-la.

- Això darrer no ens ha de sorprendre si tenim present que els pares i educadors d'avui continuen percebent els joves des del *tipus-ideal* de jove forjat en la seva pròpia joventut (tot il·lusionant-se amb qualsevol índex de compromís o militància, sigui combatent el passotisme que descobreixin, o bé conformant-se amb qualsevol cosa amb la mínima aspiració que no passin (moltes) desgràcies.

Avui els joves més que viure una situació de crisi o de desestructuració, semblen *a-estructurats*. Sense identitats ni referències clares i distintes. I amb la tranquil·la acceptació de qui no viu això com una *pèrdua*, sinó com la seva *normalitat* vital. El problema de la identitat no és viscut amb cap mena de sentiment tràgic o estripat; però hi és. Hi és amb una mena d'acceptació conformada, puix que recolza en la creença que la vida dóna el que dóna de si, i no es tracta de posar-se pedres al fete pel gust de fer-ho.

Han nascut i crescut en el pluralisme, en l'esclat de les cosmovisions o els sistemes de creences (i la necessitat d'aprendre a *viure* en aquest nou *ecosistema axiològic* la comparteixen amb tothom). Són producte també d'una mena de “gran explosió” cultural i ideològica. No han passat per cap crisi, entesa com el rebuig, la crítica o la reconstrucció d'un sistema de valors més o menys articulat (i això potser els diferencia).

Aquest espectacular *big bang* ha afectat el que havia funcionat fins ara com a referent en la construcció social de la identitat: *les ideologies com a models de societat i les morals com a projectes normatius de vida*.

La configuració conscient d'identitats es troba ara com en suspens, es deixa en mans de les inèrcies i els tempteigs de la vida. A una societat cada cop més corporativa (en el que pertoca a les relacions de poder i a la negociació d'interessos) li correspon una societat cada

cop més tribal des del punt de vista cultural, en el marc arrasador de la cultura de masses. Si la identitat és (també etimològicament) inseparable del fet d'identificar-se positivament o negativa- és ara la mateixa possibilitat de fer-ho el que es posa en qüestió, de manera que es deixa gairebé per inútil.

No ens ha de sorprendre la dificultat creixent que tanta gent experimenta quan tracta d'explicar intel·ligiblement no com viu, sinó *de què i per a què* viu en el fons. I no diguem quan pretén que l'entenguin els joves. Tal vegada la fal·lera actual per la velocitat sigui símptoma que ens fa pànic aturar-nos i passar una estona amb nosaltres mateixos sense tenir res a fer.

Processos generadors d'identitat

Enmig d'aquest big *bang* cultural i ideològic els processos generadors d'identitat són més que precaris. No és estrany que, ara com ara, oscil·lin entre identitats fonamentalistes (religioses, nacionals, etc.) i identitats disperses.

El fonamentalisme i la dispersió són avui les dues opcions dominants en el que pertoca a la identitat, per bé que es presenten sota la forma de pluralisme. Pluralisme públic entès com a acotació d'espais socials incomunicats entre si; pluralisme privat entès com a ús simultani de paràmetres diferents i àdhuc contradictoris segons els àmbits vitals. Aquest pluralisme desarticulat i desarticulador no és estrany que sovint s'interioritzi (també entre els joves, per tant), com a dispersió o perplexitat axiològica i motivacional. I com a apologia del present. D'allò que em va i em funciona. Podria ser altrament? Només cal veure com, en justa correspondència, els debats educatius no solen ser debats sobre la formació sinó sobre l'adquisició dels sabers instrumentals i les habilitats operatives més adequades. Si aquestes intuïcions són mínimament adequades, és previsible que aquesta demanda no satisfeta d'identitat provoqui a mitjà termini una represa de la formació moral en l'educació. El repte - i el problema- és com es farà això i en quin context.

La climatologia vital dominant, doncs, és una mena de desarrelament indestruïble d'una immersió de caire immediatista en el flux de la vida. Un flux fet d'esdeveniments no gaire transcendents. Ara ja no es tracta de generacions que hagin passat de no tenir a tenir, o ho hagin conquerit treballósament. Al contrari.

Una generació per a la qual el “consum” és una dada cultural assumida

És el seu veritable estat de naturalesa. Gairebé un *dret* interioritzat sense consciència reflexa i viscut com a realitat independent del les condicions del consum: la *producció i el treball*.

Fins a cert punt es podria dir que la relació amb les creences i els valors és similar a l'oferta del mercat: tothom diu que el que ofereix és el millor, però *cadascú tria* el que li convé, el que l'atreu més o el que creu millor. I tothom tria, per cert, una plural varietat del mateix tipus de productes. Tots som igualment diferents.

El consum ha passat a ser un horitzó cultural, en el sentit que ha estès la creença que tot el que s'experimenta com a necessitat o desig pot estar al propi abast. I del “pot” es passa inconscientment (però arreladament) a l'exigència: “ha” d'estar a l'abast. Rebre béns i serveis és experimentat com un *dret* (coherent amb un societat més preocupada pels drets dels consumidors que pels drets humans) de manera que els qui els proporcionen no fan altra cosa que complir la seva obligació. Seria estrany el contrari⁴.

⁴ D'aquí que qualsevol política de joventut sigui per definició insuficient i poc rellevant. El dirigent polític espera veure incrementada la seva valoració (i comptabilitzar-la en vots), creient que és molt meritori el que és percebut com a obvi. Només faltaria que no (es) fes el que (es) fa: si sempre falta i en volem més! No pretendrà que, a sobre, salti d'alegria?

El consum aporta un altre element decisiu en els processos d'identificació juvenils

Ja hem assenyalat la força separadora que ha tingut la creença que hi ha una cultura específicament juvenil, de la qual es pot ser testimoni o acompanyant més o menys privilegiat⁵, però amb la qual no es poden establir relacions que comportin una implicació mútua.

A això, cal afegir el paper protagonista que tenen els joves en el món publicitari, un cop han perdut el protagonisme de la història.

Els mateixos (idealitzats) són una imatge de marca. Però no només això: els joves han esdevingut un “segment de mercat” específic (què dic, un: una dotzena!); cosa que vol dir que, en justa correspondència, es potencien hàbits i formes d'identificació comuns i diferenciats. I així ens trobem amb la paradoxa que, de fet, el que la societat ofereix als joves com a referent identificador és un duplicat corregit i augmentat de determinats trets presents entre els mateixos joves.

En aquest context queda clar que resulta massa fàcil reaccionar com a censors i acusar els joves d'inconscients, que és l'acusació que tenen més a l'abast els propietaris de certes es immutables. Certament, els joves no qüestionen el sistema (com exigia una certa retòrica tant exaltant com impotent); si de cas les dificultats per integrar-s'hi. Tot i això, no estan mancats de valors o referències, encara que no els integrin a partir de la seva pretesa “*veritat objectiva*”, sinó a partir de la seva *experiència personal*.

I sense abandonar (desmentint així els qui sempre els veuen manipulats) una mena d'escepticisme lúcid: ja se sap que la publicitat i els signes de consum no ens diuen la “veritat” de les coses o la seva “realitat”, i que tot el que podem triar és per a acabar sotmesos a determinats estàndards. Però pretendre sortir-ne és entrar no només en un buit sense respostes, sinó *allunyar-se de la realitat de la vida*.

El present com a criteri

En aquest marc, per als joves el present és l'únic criteri de realitat, ateses les coordenades dominants en les quals es viu la temporalitat en les nostres societats. L'única manera de viure la realitat és viure el present.

El *passat* no és memòria (i menys memòria significativa), sinó present que ja s'ha esdevingut o assignatura, cosa que - com és obvi- justifica la ignorància o l'oblit. I el *futur* és una preocupació de pares educadors, cosa per cert que comprenen molt bé, però allunyada del seu horitzó vital. El futur no justifica fer ni deixar de fer res; si no s'experimenta com una mena de present ampliat, no forma part de la vida. La vida es percep bàsicament com un present en canvi constant.

La identitat no és feta de continguts ni està mediatitzada ideològicament. La identitat és el sentiment de compartir uns determinats signes d'identificació que són mòbils, potencialment intensos, repetitius provisionals, d'aquí la importància de modes, iconografies, músiques i espectacles esportius. Si la vida (present) és això, el més lògic coherent és no estar gaire compromès. No és temps per a dogmatismes, ni hi poden tenir lloc. Tot pot ser o deixar de ser, sens dubte, però tot “depèn”.

Hi ha, per tant, una energia latent que, també, es pot canalitzar o adherir a coses molt diferents.

En tot cas, la clau per a comprendre o tractar els joves no són les idees, *sinó les experiències i els espais significatius*. Els vincles més “reals” els tenen amb qui comparteixen experiències i espais significatius, no amb els qui conviuen durant més

⁵ Això és el que són sovint els educadors: testimonis i/o acompanyants de primera línia

hores. La qüestió, per tant, no és només què *diuen*, què *fan* o *on passen més temps*, sinó quines són les seves *experiències* significatives, de més o menys intensitat i/o qualitat.

La identitat - sempre potencialment mòbil- és el resultat de compartir signes o referències identificadors. D'aquí la seva insensibilitat davant les vinculacions i els lligams ordenats i/o reguladors, més que no pas el rebuig. I la seva identificació- més o menys episòdica- amb propostes de fort component emocional i amb cohesió no ideològica. No només música i esports; també ecologia, nacionalisme o religió. Sempre amb un component *d'espectacle actualitzador de la vida del qual formen part i en el qual es re-coneixen*.

Tot plegat explica *una mica* que els joves tinguin, simultàniament, un aire de família i una forta fragmentació tribal.

Per això per moments hom pot tenir de vegades la sensació que parla d'uns estrangers que viuen entre nosaltres. La convivència permet constatar que tenen el seu propi sistema de signes; signes que es mouen en un registre ben diferent del que els adrecen pares i educadors. Però aquesta és una afirmació que es podria fer *també* perfectament a l'inrevés. Resulta curiós imaginar en paral·lel el discurs d'un noi o d'una noia de quinze anys i els discursos *educatius* que rep. No només són diferents, sinó també mútuament inintel·ligibles. Probablement és el preu que paguem per un sistema de socialització, pretesament educatiu, que agrupa la gent fragmentàriament per edats i no la barreja per fer cap pràctica comuna: la identitat de grup acaba protegint els seus membres de qualsevol altra referència.

De la moral de la “brúixola” a la moral del “radar”

I és que no es pot dir que siguin joves sense criteris, sense valors, sense referències. Però si que la identitat no la construeixen amb relació a sistemes ideològics clars, durs, forts. Recordem-ho perquè, entre d'altres coses, el pluralisme cultural *interioritzat* és l'altra cara del seu “estat de naturalesa”.

És una identitat que, per situar-se en la vida, no necessita una brúixola. Se saben moure, qui en dubta, però no pas amb brúixola, sinó amb radar. Van llançant i rebent missatges i signes i, segons com els retornen, van modificant la seva posició. No es guien amb relació a un nord, sinó amb relació a la posició dels altres. D'aquí una certa tolerància i manca d'agressivitat (també envers els adults, als quals comprenen), però també un cert relativisme i pragmatisme. La moral del radar deixa un ample marge a la provisionalitat i a l'atzar de les coses tal com van venint. No tot és igual, però res no pot ser estable o definitiu.

Fàcilment tot plegat provoca reaccions, que poden ser de tonalitats apocalíptiques. I tampoc no n'hi ha per a tant. *Només la creença ingènua i infonamentada que els joves són la prefiguració del futur genera reaccions d'ansietat*.

Els joves no prefiguren el futur, sinó que són una radiografia del nostre present; d'una cultura i de tots els que viuen també en aquesta cultura. Per tant, la *pregunta no és què fem amb ells, sinó què estem fent nosaltres amb nosaltres mateixos i, per tant, també amb relació als joves*. Només una patològica mitificació de la joventut fa de la descripció empírica de les formes de vida juvenil una instància crítica i un punt de referència per a la vida de tots.

Demanda d'identitat

En darrer terme, em sembla que el que hi ha latent és una demanda d'identitat. La pretensió de viure la vida, d'immersió en la vida o d'afirmació immediata de la vida... pot ésser el que vulgueu, menys una cosa òbvia. La vida és qualsevol cosa menys una cosa transparent.

Les preguntes hi són, però avui els joves reben respostes a preguntes que ells no es fan, i això fa que algunes de les seves preguntes acabin simplement per no ser ni suscidades. Més encara, *els joves d'avui reben les respostes a les preguntes que els seus pares i educadors es feien* (en el seu registre) quan eren joves, i que hom continua considerant com les qüestions típicament “juvenils”. I això, per exemple, es veu en el discurs polític o religiós... àdhuc en els pretesament “progressistes” o “actuals”. No és gens estrany que siguin discursos mútuament incomprensibles o, simplement, refusats.

No es tracta ni de fer-se el jove, ni de pretendre imitar-los, ni de pretendre canviar-los. No es tracta de buscar culpables inexistents, sinó d'indagar què fem tots a partir d'aquesta heterogeneïtat cultural, que és una dada ambiental. Es tracta de preguntar-se com transmetre determinats valors bàsics i actituds quan no es comparteixen - o no es tenen- quadres i sistemes morals o ideològics comuns o acceptats com a evidents. Per tant, *la pregunta no és què pensen els joves, sinó quines són les seves - i les nostres- experiències significatives*. I, conseqüentment, *què és el que fem esdevenir significatiu en les nostres relacions personals i socials*. Per exemple.

- Cal mantenir el pressupòsit implícit que només un determinat perfil de jove (compromès, actiu, creatiu, responsable i militant, posem per cas) és un jove “com cal”?
- Cal seguir donant una *importància preferent a la forma, el mètode i la pedagogia* amb què se'ls presenten els valors en una cultura en la qual totes les formes poden servir per a força coses ben diferents?
- Cal continuar conreant l'ansietat i el sentiment de culpabilitat de tants pares i educadors, producte de la creença que la seva influència és la causa decisiva - per a bé o per a mal- del tipus de jove que “surt” quan vivim en una cultura en la qual cap proposta o influència (per globalitzant que sigui) engloba la totalitat de la vida concreta de la gent i, per tant, tothom - i sobretot els joves- articula en la seva vida respostes diverses a influències plurals?
- Cal continuar conreant una mena d'“*obsessió juvenil*” segons la qual el que els joves fan o diuen amb relació a la societat és per definició una instància crítica inapel·lable o un punt de referència privilegiat?
- *Cal continuar parlant i pensant en els joves sense que els que fan això es preguntin com els afecten a ells els reptes o problemes que presenten com a típics dels joves?*

Per la meua banda, estic convençut que *estem passant d'una societat en la qual la rel de les patologies era la repressió a una societat on la forma de les patologies serà la crisi o la recerca d'identitat*. Però la resposta no podrà ser ja la recerca d'una identitat tancada, expressada ideològicament, sinó una identitat arrelada en una saviesa profunda (que *també* s'expressa en la paraula) que permeti orientar-se, discernir i prendre decisions en circumstàncies plurals i canviants.

Per això no és operatiu el discurs sobre els joves i adreçat als joves que usen els ex-joves progrés dels 60 (amb els successius estrats que s'hi han anat superposant). Perquè *està obsessionat en un alliberament entès com a superació de la repressió i és incapaç de suscitar una llibertat concreta i responsable que configuri identitats*. Tinc la sensació (generalitzant ara excessivament) que *en el món adult i educador hom va començar per voler evitar repressions, va continuar per no voler imposar ni condicionar res i ha acabat per la dimissió o la impotència de no voler (o no poder, o no saber) proposar ni oferir cap forma de vida amb convicció*, en el marc d'aquella “distància òptima” que és capaç d'estar prou a prop sense imposar-se o protegir i prou distanciat sense arribar a abandonar.

Acabar amb l'obsessió juvenil

És potser el primer pas que cal donar per tal de fer possible el retrobament amb els joves en el marc de reptes bàsics i fonamentals comuns que ens afecten a tots, però no a tots de la mateixa manera. Però la fi d'aquesta obsessió no sembla imminent. Potser aquí també caldrà esperar que passi el 92. A, partir del 92, les projeccions preveuen l'inici de la davallada de la població juvenil. A Catalunya, a començament de segle, els joves representaven el 31% de la població i els ancians, el 4%. Les previsions per al 2000 són que els menors de 15 anys siguin el 16'3%, i els majors de 65, el 17'5%.

Potser no serà visible ni viable la fi de l'obsessió juvenil (ara que fins i tot ens anuncien la fi de la Història) fins que l'ONU convoqui un Any Internacional de l'Ancianitat...

Qüestionaris per a treballar

De què parlem quan parlem dels joves?

1. VEURE

1.1. Hom afirma dels joves:

- Que han estat durant molts anys una pedra de toc pel que fa als reptes que se'ns han plantejat.
- Que han esdevingut un dels referents mitològics de la nostra cultura.
- Que han passat a ser punt de referència del discurs públic institucional i dels mitjans de comunicació.
- Que al seu voltant s'han construït infinitat de modes, productes, serveis i maneres de viure i de comportar-se.
- *Després de la lectura de les pg. 6 i 7, valora aquestes afirmacions des de la teva experiència.*

1.2. L'autor caracteritza els joves dels 60 en les pg. 8 a 11.

- *Indica els valors que han brollat del model jove.*

1.3. Segons l'autor, a la generació dels 70 apareixen nous referents com a senyals d'identitat dels joves: el *desencant* i el *passotisme*. Les dues actituds estan descrites a les pg. 13 a 17.

- *Extreu les conseqüències socials d'aquestes dues actituds.*

1.4. A les pg. 18 a 22, és dit que els joves dels 80 viuen en una societat sense models.

- Podem llegir: “els publicistes no només ens anunciaven que havia arribat la primavera, també ens deien com n'era, de gran, ser jove”.
- *Com podem conjugar aquesta afirmació amb aquesta altra: “sobretot els joves passen a ser vistos sota el paradigma de l'amenaça... el protagonisme informatiu dels joves els presentava com una font potencial i constant de perills”*
- *Indica alguna de les conseqüències educatives que es desprenen d'aquestes valoracions.*

II. JUDICAR

2.1. Tot llegint les pg. 25 a 30

- *quines són les percepcions que es tenen dels joves ?*

2.2. “Hem passat d'unes generacions que tenien o havien tingut com a problema central la repressió, a unes generacions que tenen com a problema central la identitat”, “els joves més aviat semblen avui a-estructurats... sense identitats ni referències clares i distintes”.

- *Quin repte et sembla que ens plantegen a pares i educadors aquestes noves referències?*

2.3. “És una generació”, diu l'autor, “per a la qual el consum és una dada cultural assumida, per a la qual rebre béns i serveis és experimentat com un dret... per a la qual el present és l'únic criteri de realitat, i l'única manera de viure la realitat és el present”.

- *Creus que des d'aquesta visió és possible educar per a la solidaritat?*

III. ACTUAR

- Si els joves es mouen en un registre molt diferent al que registren els pares i educadors (pg. 29),
- si són una radiografia del nostre present (pg. 30),

sembla ser que la pregunta adient seria: “què fem amb ells?”. Però el que llegim a l'autor és: “què estem fent nosaltres amb nosaltres mateixos?”

- *Com et sembla que orienta l'autor per passar d'una cultura de la repressió a la recerca d'identitat dels joves?*
- *Què implica per a nosaltres adults acabar amb l'obsessió juvenil, per tal de fer possible el retrobament amb els joves en el marc dels reptes que a tots ens afeten.*